

Рис. 2. Лінійна схема розробки цільового проекту.

На мою думку, розробку теорії БМ-систем можна розглядати як ще один крок до використання методів та понять природничо-математичних наук у сфері гуманітарного знання. Цьому сприяє і ряд нових понять, введених у даній статті: СО-закон, ідеальний мем (ІМ), ідеальний системний реплікатор (ІСР). Якщо продовжувати пошуки в цьому ж напрямку, то можна очікувати створення в недалекому майбутньому нової галузі педагогічної науки – математичної або аналітичної педагогіки.

Проте вже й зараз можна успішно використовувати теорію БМ-систем для пошуку розв’язків конкретних проблем навчання і виховання підростаючого покоління та цільового управління освітніми системами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Броди Р. Психологические вирусы. – М.: Центр психологической культуры, 2001.
2. Докинз Р. Эгоистический ген: Перевод с англ. – М.: Мир, 1993.
3. Осадчий І.Г. Моделювання управлінських дій на основі принципу поетапного привласнення мети діяльності // В кн. Виховання основ духовної культури: Методичні рекомендації. – Суми, МКВВП “Мрія”, 1992. – С. 39 – 41.
4. Осадчий І.Г. Проектно-цільове планування // Світло. – 1998. – № 1. – С. 21 – 23.
5. Осадчий І.Г. Синергетика в управлінні освітою: основи теорії БМ-систем // Шлях освіти. – 2001. – № 4. – С. 26 – 31.

УДК 37.034

О. В. Панченко

ДАВНЬОІНДІЙСЬКА ЕТИКА ПРО МОРАЛЬНУ НОРМУ

Виникнення перших етичних вчень у філософії давньої Індії припадає на IX–IV століття до н. е. і пов’язане зі становленням рабовласницького суспільства. Характеристика давньоіндійських соціальних відношень дає ключ до розуміння деяких основних особливостей духовного життя давньої Індії, котре у великій мірі вплинуло на формування філософської категорії “моральна норма” і її становленню у сучасній філософській та історико-педагогічній думці. Необхідно підкреслити, що найдавнішою формою релігійної міфології був так званий ведійний світогляд. Релігія виступала як активна сила, котра діяла на всі аспекти суспільного життя. Релігійне вчення Вед, будучи фантастичним

відображенням стійких форм соціальних відношень Індії, освячувало і відстоювало їх. Вчення про божественне одкровення – Шруті – встановило відповідні моральні норми, які в Упанішадах виражаються як життя світового духу. В його основі лежать три головні принципи: сансара, карма і мокша.

Перед нами стоїть **завдання** визначити доміанти моральної нормативної регуляції поведінки особистості у соціальному середовищі давньої Індії шляхом історико-педагогічного аналізу ведійного вчення і його головних принципів.

Сансара – це вчення про перевтілення атмана – душі. Згідно вченню безсмертна душа знаходиться у в'язниці тіла і зі смертю людини проходить процес відродження і народження в новому тілі. За гріхи земного життя людина може бути покарана, якщо вчасно не схаменеться і не стане жити шляхетним життям. У такому випадку душа може відродитися в тілі тварини, або навіть в рослині. Особистість, котра проживе у злагоді зі своєю душею, суспільством, природою може відродитися у вищій касті, що дасть людині нові соціальні обрії, соціальне визнання, здійснення особистих бажань.

Вчення сансари є логічним підґрунтям для принципу карми. Карма є таким собі містичним універсальним моральним законом, згідно з яким доля людини в цьому житті залежить від її минулого. Перевтілюючись в нескінченному потоці сансари, душа входить у таку оболонку, котру людина заслужила минулим життям. Але на відміну від сансари, карма здійснює покарання за пороки і нагороджує за чесноти минулого життя. Залежно від морального рівня життя людини її душа може втілитися навіть у божественну особу або у недоторканого, що навіть гірше, ніж бути свинею чи собакою.

У своєму житті, у повсякденних справах людина абсолютно підкорена закону карми, тому душа може вирватися з потоку сансари і звільнитися від влади карми, тим самим наблизитися до Бога.

Мокша – третій принцип – означає зупинку сансари і звільнення від наступного народження, а значить і звільнення від смерті. Згідно вченню Упанішад, земне життя означає лише смерть і маяття, тому людині необхідно було зрозуміти це і відмовитися від матеріальних проблем, або хоча б не перейматися ними. Особистість повинна відмовитися від пристрастей і не мати гріховних потягів, таких як лінощі, обжерливість, надмірні гроші, позашлюбне кохання тощо. Лише за такої умови людина духовно звеличуватиметься, вона буде вшанована у суспільстві і навіть може поєднати свою душу з Богом. Принцип мокші є найвищим сенсом життя людини, найвищим критерієм її моральності. Все, що сприяє досягненню мокші є благо, а все, що повертає людину до земних проблем є зло.

Усі три принципи є умовою суспільного буття людини, котре неможливе без виконання моральних норм, без принципів співжиття окремого індивіда з іншими, без добродесних вчинків, котрі розумілися як корисна суспільно-практична діяльність. Для цього філософського вчення характерна глибока повага до праці і презирство до паразитизму. Поряд з покорю ставилися вимоги щодо занять корисною працею, наукою, політикою.

Приблизно в VI – V ст. до н. е. виникають одночасно вчення джайнізму і буддизму, котрі в різній мірі заперечують ведійне вчення, що характеризує їх соціальну обумовленість. Джайнізм підтримує принцип карми, котрий прив'язує людину до земних справ, від яких вона повинна звільнитися залежно від духовних досягнень і набути чотири нові якості: безграничну віру, безграничне знання, безграничну силу і безграничне щастя. Людині необхідно тримати свою матеріальну оболонку під контролем свого духу, це єдиний шлях досягнення морального ідеалу. Досягнути його можна лише своїми особистими зусиллями,

ніхто не повинен допомагати людині на цьому шляху – ні боги, ні інші люди, ні держава, ні суспільство.

Джайністи говорили про дуалістичність світу: існує духовна і матеріальна субстанції. Духовну субстанцію треба вважати дживою, тобто живою, а матеріальну – адживою, неживою. Світ є взаємодією дживи та адживи, а завдання людини звільнити свою душу від матеріальної залежності, щоб вона досягла повної свободи і претендувала на спасіння.

Представники джайнізму розподіляються на мирян і аскетів. Миряни мають моральні норми, що відрізняються від моральних норм аскетів. Вони повинні дотримуватися п'яти законів: любити все живе, говорити тільки правду, бути відвертим, не красти, не займатися перелюбом, не бути жадібними. До аскетів моральні вимоги значно складніші. Це цнотливість, священне ставлення до всього живого (пити воду необхідно лише проціджену через густе сито, щоб не згубити живу істоту, розчищати перед собою дорогу, щоб не затоптати тварину, зав'язувати рот, щоб бува не проковтнути якусь комаху і т. ін.), обмеження в харчуванні, довгі пости, мовчазний спосіб життя протягом років.

Релігійне і філософське вчення буддизму отримало світове поширення завдяки орієнтації не на зміну існуючого суспільного буття, в якому людина страждає, а на зміну внутрішньої сутності особистості: придушення людських бажань, потягів, природніх почуттів. Воно намагається змінити психологію людини. Основними в буддизмі є “чотири звеличені істини”: про страждання, про причину страждання, про зупинення страждання і про шлях перемоги над стражданням. Моральні норми буддизму мають абстрактний характер і можуть змінюватися в різних соціально-історичних умовах, набуваючи різного змісту. Кінцевий, бажаний і жаданий результат виконання моральних норм – досягнення нірвани, стану, при якому людина звільняється від страждань. Людину, котра намагається пройти восьминний шлях досягнення нірвани твір “Дхаммапада” називає учнем і говорить, що лише той учень досягне вічного спокою, який зрозуміє її розумом: “Праведний учень, що йде вірним шляхом, вільний від бажань, він бачить нірвану” [2: 56].

Таким чином, вивчення розмаїття релігійних течій Давньої Індії спричинило до наступних висновків:

– релігія у межах хронотопів цього періоду виступала як активна сила, котра діяла на всі аспекти суспільного життя;

– особистісні домінанти моральної нормативної регуляції поведінки детермінуються у системи моральних принципів, які є умовами суспільного буття людини, співжиття окремого індивіда з іншими, джерелом корисної діяльності;

– релігійне філософське вчення буддизму всебічно інтегрувалося в світову спільноту, позаяк воно репрезентує не світові соціальні потрясіння, а повсякчасну рефлексивну дію особистості, її моральне удосконалення в умовах соціального середовища.

Подальші наукові пошуки визначення домінант моральної норми зводяться до аналізу її психолого-педагогічних чинників східного типу, що бачиться нам як взаємодія релігійних парадигм.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Авдиев В.И. История Древнего Востока. – М., 1970.
2. Дхаммапада. – М., 1960.
3. Древнеиндийская философия. Начальный период. – М., 1972.
4. Васильев Л.С. История религий Востока. – М., 1983.